

Василь Денисюк,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української мови та методики її навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
ORCID: 0000-0002-6773-1380
dvv2812@ukr.net

ПОЛЬСЬКІ «НЕПРИЄМНОСТІ» В УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Стаття присвячена українсько-польським мовним контактам у царині діяхронної фразеології. Об'єктом дослідження слугували щоденникові записи генерального підскарбія Якова Марковича, у яких зафіксовано фразеологізм **загнати в таранати**. Автор на основі аналізу апелювальної та пропріальної лексики робить висновок, що цю фразеологічну одиницю українська мова запозичила з польської. Субстантив стійкого сполучення слів, на думку етимологів, польська мова запозичила з німецької. Географія поширення лексеми **тараната** та різний ступінь її функціонування в сучасних польській, українській та білоруській мовах, зокрема обмежене вживання в говірках польської мови, а також «пограничне» використання в говірках української та білоруської мов, слугують додатковим підтвердженням її статусу запозичення. Іншим вагомим чинником запозиченого характеру лексеми **тараната** є лексикографічна й фразеологічна кодифікація, яка найбільшою мірою представлена в польській мові, в українській маємо тільки лексикографічну фіксацію, а білоруські лексикографи її не кодифікують. Автор також звертає увагу на те, що українська мова могла стати посередницею в запозиченні польською лексеми **тараната**, адже потрібно враховувати, що до активізації українсько-польських мовних контактів одним з основних лексичних «постачальників» були тюркські мови. Функціонування в українській мові слів **таранатъ** «порохівниця, патронташ» та прізвища **Таранат**, географічно презентованих значною мірою українським південним сходом, змушують звернутися до тюркських мов, у яких лексеми з коренем *dar/*tār уживаються із вторинними, переносними значеннями «скрутне становище, утиски», «те, що створює проблеми». Перспективним автор вважає залучення в орбіту дослідження українсько-румунських зв'язків, адже значна частина прізвищ із коренем **таран** діяхронно представляє регіон, який у XIV–XV ст. входив до складу Молдавського князівства, а нині межує з Румунією.

Ключові слова: мовні контакти, українська мова, польська мова, фразеологізм, діяхронія, щоденниковий дискурс.

Wasył Denysiuk. Polskie «kłopoty» w ukraińskiej frazeologii

Artykuł poświęcony jest kontaktom ukraińsko-polskim w zakresie frazeologii diachronicznej. Obiektem badania służyły zapisy z dzienników podskarbiego generalnego Jakuba Markowicza, w których odnotowano frazeologizm **загнати в таранати**. Autor na podstawie analizy apelacji i słownictwa proprałnego udowadnia, że frazeologizm **загнати в таранати** za pośrednictwem języka polskiego (według etymologów ten frazeologizm język polski mógł zapożyczyć z języka niemieckiego) lub bezpośrednio trafił do ukraińskiego. Geografia używania leksemu **тараната** / **таранаты** i różne stopnie jego funkcjonowania we współczesnym języku polskim, ukraińskim i białoruskim, w szczególności ograniczone funkcjonowanie w gwarach języka polskiego, a także „graniczne” funkcjonowanie w gwarach języków ukraińskim oraz białoruskim stanowią dodatkowe potwierdzenie jego statusu zapożyczenia. Innym istotnym czynnikiem zapożyczonego charakteru leksemu **тараната** jest kodyfikacja leksykograficzna oraz frazeologiczna, która najbardziej została przedstawiona w języku polskim, lecz gdy w języku ukraińskim mamy tylko fiksowanie leksykograficzne, a białoruscy leksykografowie jej w ogóle nie kodyfikują. Autor zwraca uwagę, że język ukraiński mógł być pośrednikiem w zapożyczeniu przez język polski leksemu **тараната**,

ponieważ jeszcze przed aktywizacją ukraińsko-polskich kontaktów językowych jednym z podstawowych źródeł zapożyczenia były języki turkijskie. Funkcjonowanie w języku ukraińskim słów **мапанать** „prochownica, patrontasz” i nazwiska **Таранам**, geograficznie zaprezentowanych na ukraińskim południowym wschodzie, zmuszają odwołać się do języków turkijskich, w których leksemy z korzeniem *dar/*māp są używane z wtórnymi, przenośnymi znaczeniami „trudna sytuacja”, „to, z czego powstają problemy”. Kolejnym poziomem badania może być dołączenie do jego zakresu związków ukraińsko-rumuńskich, przecież znaczna część nazwisk z rdzeniem **мапан** diachronicznie przedstawia region, należący w wiekach XIV – XV do składu Hospodarstwa Mołdawskiego, a obecnie graniczy z Rumunią.

Słowa kluczowe: kontakty językowe, język ukraiński, język polski, frazeologizm, diachronia, dyskurs pamiętnikarski.

Vasyl Denysiuk. Polish «troubles» in Ukrainian phraseology

The article is devoted to Ukrainian-Polish language contacts in the field of diachronic phraseology. The object of the research was the diary entries of the General Treasurer Yakov Markovich, in which the phraseological unit **загнаму в мапанаму** is used. Based on the analysis of appellation and propriety lexis, the author concludes that the Ukrainian language borrowed this phraseological unit from Polish. According to etymologists, the Polish language borrowed this stable combination of words from German. The geography of the distribution of the lexeme **мапанам** and its functioning in modern Polish, Ukrainian, and Belarusian languages, specifically its limited functioning in Polish dialects and «borderline» use in Ukrainian and Belarusian dialects, further confirm its status as a borrowing. Another important factor in the borrowed nature of the lexeme **мапанам** is lexicographic and phraseographic codification, which is mostly represented in Polish, while in Ukrainian we have only lexicographic fixation, and Belarusian lexicographers do not codify it. The author also draws attention to the fact that the Ukrainian language could be a mediator in borrowing the lexeme **мапанам** in Polish, as it should be borne in mind that before the intensification of Ukrainian-Polish language contacts one of the main lexical «suppliers» was Turkic languages. The words **мапанать** «gunpowder, cartridge belt» and surnames **Таранам**, which are geographically represented largely by the Ukrainian south-east, force to turn to the Turkic languages, in which tokens with the root *dar / *tār are used with secondary, figurative meanings «difficult situation, oppression», «something that causes troubles». The author considers it promising to include Ukrainian-Romanian relations in the focus of the study, as a significant part of surnames with the root **мапан** diachronically represents the region, which in the 14th – 15th centuries, was part of the Principality of Moldavia, and now borders Romania.

Keywords: language contacts, Ukrainian language, Polish language, phraseology, diachrony, diary discourse.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Проблема запозичень зі слов'янських мов в українську, особливо коли йдеться про віддалені від нас часи, ускладнена близькістю цих мов та відсутністю достатньої кількості писемних пам'яток. Тісні українсько-польські мовні контакти в XVI–XVII ст., як зазначає В. Денисюк, «спричинилися до того, що значна частина запозичень, адаптувавшись, стала “своєю” для носіїв відповідної мови, що призвело до затемнення внутрішньої форми слова / фразеологізму і потрактування його семантики в душі “народної етимології”» [4, с. 14]. Такий вектор набуває особливої актуальності, оскільки, з одного боку, спонукає мовознавців до декларування нових гіпотез, пошуків істини, що, з іншого, дасть змогу зробити належні висновки про той чи той фразеологізм.

Дослідження з діахронної фразеології актуалізують і проблему фразеологічної семантики. Зародившись як образ у мовно-психічній свідомості того чи того етносу, фразеологізм для повноцінної реалізації відповідного значення «пропускає» всередину тільки максимально ємні семантичні одиниці, що слугують ідентифікаторами національної специфіки, способу життя, психотипу народу, його історії, традиційної культури. Спільність

позамовних чинників, з одного боку, сприяє семантичній, структурній та прагматичній трансляції фразеологізму на нові території, тобто в нову лінгвосистему, проте, з іншого – найменші відмінності в названих чинниках детермінують використання або нових лексичних одиниць, або появу міжмовних фразеологічних омонімів. Власне, саме етнічні витoki народів слугують каменем спотикання для з'ясування єдинопочатку фразеологізму.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Фразеологічний рівень українсько-польських мовних контактів був предметом студіювань лінгвістів. Щоправда, ідеться переважно про синхронію. Наприклад, Т. Космеда, дослідивши одиниці біблійного фразеологічного фонду української й польської мов, зауважила, «що існує незначна кількість труднощів, які є традиційними: міжмовна омонімія, культурні лакуни, різні співвідношення прагматичної інформації, семантики (ширше чи вужче значення) та ін.» [8, с. 148]; М. Єж, проаналізувавши українські та польські фразеологізми з квантитативним компонентом, зазначила, що «частина фразеологічних одиниць внаслідок спільного походження та подібної мовної картини світу сходяться за семантикою. Однак більшість розходяться за своєю внутрішньою формою та значенням» [27, с. 35]; І. Кононенко, вивчивши специфіку фразеологічної вербалізації образу світу в польській та українській мовних картинах світу, указала, що «językowe obrazy świata Polaków i Ukraińców są z jednej strony zbliżone i podobne, z drugiej natomiast – każdy z tych języków wykazuje cechy charakterystyczne, które w ten czy inny sposób odzwierciedlają narodowe archetypy» [28, с. 133]; М. Четирба-Піщак, простудіювавши особливості перекладу фразеологізмів «Енеїди» І. Котляревського польською мовою, констатувала «іstnienie w języku ukraińskim i polskim dużej grupy związków frazeologicznych tożsamych znaczeniowo i formalnie, które reprezentują typ pełnej i częściowej ekwiwalencji» [24, с. 120] та ін. Діахронний аспект вивчення українсько-польської фразеології у вітчизняній лінгвістиці презентовано незначною кількістю спеціальних розвідок (див. праці В. Денисюка [2–4]). Звісно, зауважимо й те, що в дослідженнях, які торкаються історії становлення фразеологічного фонду української мови, зокрема О. Суховій [17], І. Черевко [20], є відсилання до «Słownika polszczyzny XVI wieku» як авторитетного джерела, у котрому кодифіковано лексико-фразеологічний арсенал польської мови відповідного часового проміжку. Проте цього видається замало, що має спонукати науковців до активізації таких діахронних досліджень.

Окреслення невирішених питань, порушених у статті. У цій розвідці торкнемося питання генетичних та функційних особливостей фразеологізму *загнати в таранати* в українській мові першої половини XVIII ст. Аналіз писемних текстів різних стилів і жанрів та періодів розвитку української мови засвідчує значну кількість фразеологізмів, що зафіксовані один-два рази та які вийшли на периферію фразеологічної системи нової української мови. Їх поява в давніх текстах найчастіше детермінована міжмовними контактами, що через незавершений процес адаптації пояснює малу кількість уживань цих стійких сполучень слів. У цьому аспекті обов'язкове врахування критерію частотності вважаємо недоцільним, оскільки необхідно враховувати передусім позамовні чинники. Зокрема, друга інформаційна революція 1453 року поступово набирала оберти, проте її наслідки для нашої країни ще не були настільки потужними, аби могли сприяти проникненню фразеологізмів з інших мов в українську. Орієнтиром залишалася польська мова – і як «зрозумілий» сусід, і як сусід, який адаптовував у себе західноєвропейські та інші стійкі сполучення слів, надаючи українській мові останній акорд – фонетичну, зрідка – морфологічну адаптацію. Тут не йдеться про фразеологізми, які своїм джерелом мали, наприклад, Святе Письмо чи античність, оскільки в такому разі одне джерело їх походження в напрямку до сьогодні могло зазнати різної семантико-прагматичної адаптації, детермінованої етноспецифікою. Джерельною базою нашої розвідки слугують тексти, що презентують щоденниковий дискурс української мови першої половини – середини XVIII ст., що в складній ситуації, пов'язаній із мовною політикою Російської імперії, зберігав ще потужний польський спадок.

Формулювання мети й завдань статті. Головною метою статті є з'ясування генези фразеологізму *загнати в тарапати*, для чого необхідно було опрацювати емпіричну базу проблеми, українські, польські, білоруські та російські лексико- та фразеографічні праці, а також ономастикони, словники говірок, що так чи так сприяють з'ясуванню сутності стійкого сполучення слів.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Перша половина – середина XVIII ст. – період, коли українська мова внаслідок мовної політики Російської імперії поступово втрачає свої позиції в письменстві. До її лексичного складу проникає багато запозичень із західноєвропейських мов, посередницею для яких була тогочасна російська. Проте величезною помилкою буде вважати, що російська мова на українських теренах запанувала повною мірою. Навпаки, як уважав В. Русанівський, «українські автори XVIII ст., пишучи свої твори, свідомо чи не свідомо, хотіли влитися в загальноросійський культурний контекст. Точніше, вони не вливалися в нього, а творили його, бо російська література тільки-но починала розвиватися. Оскільки в Росії в XVIII ст. панувала церковнослов'янська мова, українські письменники із староукраїнської мови переходили на слов'яноноруську, щоб їх розуміли і в Росії» [10, с. 130]. Незважаючи на велике переселення інтелекту з України до Росії, започатковане Петром I, навернення козацької старшини до тогочасного російського світу шляхом роздавання звань і титулів, а також маєтків і земель, зросійщена українська верхівка навіть на письмі не могла повністю задекларувати прихильність до нової імперії. Намагання українців писати по-російськи нагадує радше витворення особливого українсько-російського варіанту, аніж те, якою була російська мова XVIII ст., хоч і та, і та у своєму складі мала значний старослов'янський слід. До того ж перебування майже половини українських земель у складі Речі Посполитої позначилося на розширенні лексичного складу української мови внаслідок запозичення полонізмів та західноєвропейізмів, адаптованих польською мовою, що накладало свій відбиток на синоніміку тексту.

У XVIII ст. хоч і дещо обмежено, але продовжується стильово-жанрова тенденція золотого періоду українства – вплив Заходу, передусім Речі Посполитої, позначився на започаткуванні та поширенні щоденників, що зі звичайної констатації фінансових витрат виростили в зібрання фактів і подій з їх аналізуванням. Найбільш відомими є три щоденники цього періоду – М. Ханенка, Я. Марковича та П. Апостола. Зокрема, у щоденникових записах генерального підскарб'я Якова Марковича натрапляємо на контекст, де автор ужив не зовсім частий фразеологізм: ... *мусѣли тое учинити зъ принужденія миргородского п. полковника, которій того вечора, якого князь отехаль, призвавши всѣхъ лубенцовъ до себе, публѣчно лаявъ родителя моего, а послѣ приказаль, жебы конечно написали на мене супплѣку, сказавши и тое, же если не напишутъ и не подпишутся, то онъ ихъ въ такіе заженеть тарапати, що трудно имъ вийти будетъ, о чомъ я того жъ вечора, писалемъ до князя, до аттютанта Шипова и до Бирулева* [5, с. 41–42]. Звертає на себе увагу те, що сполучення слів *въ [такіе] заженеть тарапати* «створювати кому-небудь неприємності, клопоти» не зареєстровано в жодному історичному словнику української, білоруської та російської мов, а форма множини візуально зближує його з польським *tarapaty*. Глумачення субстантивного компонента пропонує тільки Є. Тимченко в «Матеріалах до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст.» із вказівкою на запозичення з польської мови: *тарapati* (пл. *tarapaty*). Стесненное положение; затруднения, хлопоты [18, с. 385], ілюструючи цим же контекстом, проте не виокремлюючи його як стійке.

Зауважимо, що сполучення слів явно позначене метафоричністю, оскільки стосується людини, чому сприяє й субстантивний компонент на позначення абстрактного явища. А. Брюкнер в «Етимологічному словнику польської мови» реєструє *tarapata* пояснює як «hałas, frasunek, kłopot» і зазначає, що вже 1552 р. в польській мові функціонував дериват *utarapali* «обили» [23, с. 565]. Прикметно, але сучасні етимологічні словники польської мови цієї лексеми не вносять до реєстру, відтак і походження субстантива залишається остаточно

не з'ясованим. Звісно, у лексикографічних працях тлумачного типу подано побіжні коментарі, з якої мови це слово могло бути запозичене. Наприклад, у «Praktycznym słowniku współczesnej polszczyzny» реєстрове *tarapaty* кодифіковано із семантикою «nieprzyjemne lub trudne sytuacje, kłopotliwe przygody» з коротким етимологічним коментарем можливого походження з німецького *Strapaze*. Укладачі наводять низку фразеологізмів зі словом *tarapata*: *Przejsć tarapaty. Dostać się, popaść, wpaść w tarapaty. Wybawić, wydobyć, wyprowadzić kogoś z tarapatów. Być, znaleźć się w tarapatach. Wybrnąć z tarapatów* [31, s. 275].

Натомість в «Етимологічному словнику української мови» та «Етимологічному словнику білоруської мови» натрапляємо на однакову гіпотезу походження реєстрового *тараната*, хоч білоруські етимологи й ставлять під сумнів «німецький» початок: ***Taranata*** – запозичення з польської мови; п. *tarapata* «шум, клопіт, турбота; [таратайка]», ст. *tarapacić* «завдавати клопоту, турбувати, мучити», очевидно, пов'язане зі ст. *trapasować* «мучити», яке походить від іт. *strapazzare* «надмірно мучити, перевтомлювати, погано ставитися», *strapazzo* «мука, втома», що, як і нім. *strapazieren* «стомлювати», *Strapaze* «важка праця, клопоти» зводиться до лат. *extra* «надзвичайний» і **patiāre* «терпіти» [6, с. 520]; ***Taranáta*** «гора, бяда» (Сцяшк. Сл.), тарапáты «клопат, турботы» (беласт., Сл. ПЗБ), ст.-бел. тарапата «клопат, цяжкась» (1606 г., КГС). Параўн. польск. *tarapata* «шум, грукат; клопат, турботы», «трашчотка», яке лічыцца крыніцай запозычання (Булыка, Лекс. запозыч., 137), далей выводзяць з ням. *Strapanze* «цяжкая праца, клопат» (Брукнер, 565; ЕСУМ, 5, 520), што няпэўна. Звязваюць таксама з польск. *trapacić*, *trapasować* «мучыць, гнясці, непакоіць», што з іт. *strapazzo*, *strapazzare* «мука, мучыць» (Брукнер, 575) [21, с. 230–231]. В «Етимологічному словнику білоруської мови», отже, знаходимо дані про те, що в старобілоруській мові, зокрема на початку XVII ст., лексема *тараната* у формі однини функціювала зі значенням «клопіт, складність».

Фіксації номена *тараната* в польській мові припадають на XVI ст., як про це можна висновувати з переліку лексичних одиниць в електронній версії «Słownika polszczyzny XVI wieku» [37], щоправда, поки без лінгвістичного коментаря та ілюстративного матеріалу. Проте в «Elektronicznemu słownikowi języka polskiego XVII i XVIII wieku» слово кодифіковано у формі однини й множини, указано на першу фіксацію – 1618 рік – та проілюстровано паремією *Wielka tárápátá / dziuráwa w deżdż chátá* зі збірки Соломона Рицінського «Proverbium polonicorum» [26].

«Elektroniczny korpus tekstów polskich z XVII i XVIII w. (do 1772 r.)» [25] уключає 6 контекстів зі словом *tarapata*, з яких для відповідного періоду першою є фіксація 1608 р.: *A w tym nad studnią przyszły. Tam jedna mówila Drugiej, aby z nią razem w studnią się wpuściła. Druga, jako bacniejsza, na to powiedziała: «Radabym tam wskoczyła, kiedybym wiedziała Pewnie, żeby ta studnia nigdy nie wyschnęła, Bo by większa się nas tam tarapata jęła, Gdyby woda za czasem w studni wyschnąć miała: Nie jednaby nam nędza, wierz mi, dokuczala». Tak baczny swe afekty zawsze moderuje, I, coby z nich urosło, pierwej upatruje. Nie uwiedzie go żadna gwałtowna potrzeba, Pomniąc, że na ostatki oglądać się trzeb* (VerdBłazSet). Зважмо, що в наведеному контексті вже спостерігаємо метафоричний зсув у дієслівному компоненті, котрий неабияк визначає подальші фразотвірні потенції субстантива. Це ж підтверджують і такі контексти: *A ty co mówisz Węgierska Kraino Złotym jabłuszkiem nazwana u świata? Wszczęt spustoszona; co mówisz dziedino, Jaka się ciebie jęła tarapata?* (1684; ChrośTrąba); *Albo-ć dadzą socyjusza, Którego-ć nie lubi dusza. Wskórales-ci? Owo zgoła Proszą-ć o stróża-aniola, Dano-ć diabla dziwnego. Nie wrócisz się prędko, bracie? Pewnie będziesz w tarapacie!* (між 1701 і 1750; MelScholBar_II). Отже, писемні пам'ятки XVII–XVIII ст. засвідчують, що в польській мові відбувається фразеологізація компонентів навколо лексеми *tarapata*, до того ж дієслівний компонент уже варіюється; це ж стосується й субстантивного, який фіксуємо як у безприменниковій, так і в применниково-відмінковій формі.

В обстежених писемних пам'ятках української мови XVI–XVII ст. лексему *тараната* засвідчено один раз – у формі пропріатива: *Муско Taranata* [9, с. 435] – козак Лютенської

сотні Полтавського полку. А це Лівобережна Україна, частина якої короткочасно була найвіддаленішими кресами Речі Посполитої! Власне, онімізація апелює дає підстави стверджувати, що він функціонував у мові й у попередні періоди.

Аналіз польських ономастиконів різних століть і територій засвідчує тільки відсилання до власної назви *Tarapata*, проте як такої її не наводить жоден словник, принаймні з досліджених нами. Зафіксовані похідні прізвища кореня *tarap* мають поширення переважно на південно-східних польських територіях. Наприклад, «Słownik staropolskich nazw osobowych» реєструє під 1470–1480 рр. особове найменування *Tarapny* з покликанням на контекст із «Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis» [39, s. 420–421]. «Słownik etymologiczno-motywuacyjny staropolskich nazw osobowych» фіксує також онім *Tarapny*, походження якого виводить від *tarapacić* «kłopotać się» від можливого українського *toropyty śa* [34, s. 318]. В ономастиконі «Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku» в переліку прізвищ подано *Tarapatycz* (1589) і *Tarapak* (1789) з відсиланням до праці Г. Камінської «Uwagi o przezwiskach złożonych» (*Rocznik Przemyski*. 1976. Т. 17–18. S. 191–198) [22, s. 167]. Дослідниця зафіксувала їх на кресах південно-східних, тобто українських.

Прикметно, що появу апелює *tarapata* в польській мові намагаються виводити з німецької, а укладачі «Lexikon der Familiennamen polnischer Herkunft im Ruhrgebiet» К. Римут та Й. Гофман вважають прізвище *Tarapacki* похідним від оніма *Tarapata* [29, s. 366]. Я. Сівік в «Encyklopedji nazwisk i przydomków szlacheckich» подає антропоніми *Tarapny* (1460) і *Tarapowski* (1630), зазначаючи, що носії цих прізвищ належали до шляхти – воєвода сандомирський і воєвода руський відповідно [32, s. 712]. Тут також спостерігаємо, що йдеться про землі, які нині межують з українськими та білоруськими. Отже, на онімному діяхронному рівні лексема *tarapata* і її деривати найактивніше презентована на польських теренах, на українських – тих, що становлять креси середньовічної Речі Посполитої.

Малі фольклорні жанри та говірки – це та скарбниця, яка береже, як зіницю ока, архаїку тієї чи тієї мови. Звернення до неї дає підстави стверджувати, що в сучасних говірках польської мови діалектологи не зафіксували лексеми *tarapata*. Натрапляємо на неї лише в «Słowniku gwary warszawskiej XIX wieku» Б. Вечоркевіча: *tarapata [taropata]* «kłopot, zmartwienie» [41, s. 421]. Діалектні словники, що фіксують говіркове мовлення українців північного, південного, східного, центрального ареалів, теж цієї лексеми не реєструють. Тільки «Словник буковинських говірок» кодифікує її зі значенням «клопіт, неприємність» [14, с. 539]. Мовці білоруських ареалів, суміжних із польськими, також послуговуються лексемою *tarapaty* «клопат, турботы». Укладачі вказують на можливе запозичення з польської мови [16, с. 88].

Український фольклор засвідчує функціонування номена *tarapata*: *Ой бодай той милодан на вік зник і пропав, / Що він мене, молоду, в тарапату утаскав!* [7, с. 150].

Про те, що слово було звичним і зрозумілим українцям XIX ст., свідчить «Словарь української мови» за редакцією Б. Грінченка, де другим значенням реєстрового *tarapata* є «хлопоти, безпокойство» [13, с. 247]. У словнику для підтвердження семантики наведено паремію *Не старіють літа, тільки тарапата*. Потрібно віддати належне М. Номисові за фіксацію варіантів та чітку локалізацію: варіант *Не старіють літа, тільки тарапата* фольклорист зафіксував на Хмельниччині, а варіант *Не старіють лята, але торопата* – на північно-західній Одещині [19, с. 331], що за багатьма мовними рисами тяжіє до східноподільських говірок.

Прикметно, що й у білоруській мові початку XX століття лексема функціонує в складі фразеологізму: *Хоць і хитры чорт рагаты, З трудом дасца ашукаць, А ўсё ж, ўлезшы ў тарапаты, – Ідзі бабку папытаць* [11, с. 84].

Праці XX–XXI століть, у яких зафіксована лексика й фразеологія польської, української та білоруської мов, по-різному «реагують» на слово *tarapata*. У польських лексиконах слово кодифіковане з усталеним значенням та низкою фразеологізмів, до складу яких: *tarapata* «niemiłe przygody, trudne lub przykre sytuacje; kłopoty». *Popaść w tarapaty*.

Wybrnąć z tarapatów. Wydobyć kogo z tarapatów [35, s. 49]; *tarapaty* «trudne, przykre sytuacje, niemiłe przygody; kłopoty». *Popaść, wpaść w tarapaty. Znaleźć się w tarapatach. Wybrnąć z tarapatów. Wydobyć kogoś z ciężkich tarapatów* [36, s. 446]; *tarapaty* «trudne, przykre sytuacje, niemiłe przygody; kłopoty». *Popaść, wpaść w tarapaty. Wybrnąć z tarapatów. Wydobyć, wyciągnąć kogoś z ciężkich tarapatów. Znaleźć się w tarapatach* [40, s. 771]. Фразеологічні словники засвідчують розвиток варіантності та нових одиниць, що виокремилися через розширення семантичної структури первинного фразеологізму: *tarapaty* «trudna sytuacja, kłopoty, opały». 4. *Przejsć tarapaty*. 5. *Dostać się, popaść, wpaść w tarapaty*. 6. *Wybawić, wydobyć, wyprowadzić kogo z tarapatów*. 7. *Wybrnąć, wyjść, wywinąć się z tarapatów*. 8. *Być, znaleźć się w niemiłych tarapatach* [33, s. 348]; *tarapaty*. 1) (*być, znajdować się*) w [(*ciężkich, poważnych*)] *tarapatach* – mieć kłopoty. 2) (*popadać, wpadać*) w *tarapaty* – zaczynać mieć kłopoty. 3) *wybrnąć z tarapatów* – przewyciężyć trudności, kłopoty. 4) *wydobyć «kogoś» z [(ciężkich, poważnych)] tarapatów* – pomagać komuś, kto znalazł się w kłopotach [30, s. 800].

«Словник української мови» територіально обмежує лексему *тарапата* «колотеча, халепа, клопіт» ремаркою *діал.*, ілюструючи цитатою із творів І. Франка. Укладачі фіксують і фразеологізм *потрапити в тарапату (тарапату)* «опинитися в скрутному, безвихідному становищі» [15, с. 39]. Дублює СУМ і «Великий тлумачний словник української мови», щоправда, без фразеологізму [1, с. 1431]. Зауважимо, що жоден фразеологічний словник, уключаючи й інтегровану лексикографічну систему «Словники України», не фіксує цієї стійкої словосполуки. Опрацьовані сучасні лексико- й фразеологічні праці білоруської мови не фіксують ні слова *тарапата*, ні фразеологізму з ним.

У 2011–2013 рр., за даними сайту gidni.org, в Україні прізвище *Тарапата* мали 618 жителів, а найбільша його концентрація – Лохвицький район Полтавської області – недалеко від того місця, де народився Яків Маркович (<https://gidni.org/karta/тарапата>). У Білорусії, за даними Білоруського N-корпусу, також є прізвище *Тарапата* (<https://bnkorporus.info/korporus.html>).

Історична тяглість лексеми *тарапата*, її входження, географія та активне самостійне функціонування (наприклад, Корпус польської мови подає 90 випадків уживань [36]) і в складі фразеологізмів підтверджують давність закріплення цього субстантива в польській мові. Форма з *ara* не відповідає фонетичним особливостям розвитку праслов'янського кореня *torp* у польській мові, оскільки в такому разі вона отримала би фонетичний варіант *trop(tróp)*, отже, свідчить про запозичення. Чи могло це бути запозичення з української мови? Однозначно – ні, оскільки б у такому разі польська мова отримала варіант з *opo*. Проте звернемо увагу на апелятив *тарапата* «порохівниця, патронташ» [13, с. 247] і прізвище *Тарапата* (очевидно, похідне від цього апелятива; за даними сайту gidni.org, у 2011–2013 рр. кількість його носіїв в Україні становила 91 (<https://gidni.org/karta/тарапата>)). Вони, на нашу думку, своїм корінням сягають тюркських мов, з якими українська свого часу мала досить тісні мовні контакти. Запозиченням із тюркських мов властива вокалічна асиміляція, що чітко простежується в цьому слові. За даними «Етимологічного словника тюркських мов», лексеми з коренем **dar/*tār* функціювали зі значеннями «скрутне становище, утиски», «те, що створює проблеми», що, як зазначають укладачі, є вторинними, переносними [12, с. 147]. Це, власне, і дає змогу зрозуміти сутність номінації *тарапата* – і патрони необхідно було вставляти, докладаючи зусиль, тож їхнє переміщення було обмежене; і порох, з огляду на свою форму, отримав обмеження для свого подальшого поширення. На користь цього говорить і дієслово *заженеть*. У такому разі українську мову можна вважати посередницею в запозиченні польською лексеми *тарапата*, хоч це видається все ж менш імовірним, підтвердженням чого слугує сьогоднішня – майже повний вихід її на периферію лексико-фразеологічної системи української мови.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Отже, статус фразеологізму в сучасній українській мові, спричинений виходом на периферію субстантива *тарапата(у)* внаслідок конкурування питомих і запозичених лексем цього синонімічного

ряду (*неприємність*, *клопіт*, *проблема* та інших), слугує додатковим підтвердженням його появи в українській мові під впливом польської, як і те, що зафіксовані на українських теренах апелятивів і пропріативів не виходять за межі кордонів колишньої Речі Посполитої. Незважаючи на це, необхідно звернути увагу на концентрацію в діяхронії пропріативів із коренем *tarap* – південний польсько-український ареал, що змушує спрямувати зусилля на дослідження контактів із румунською мовою, у якій, наприклад, є лексема *tarapaná*, що своїм корінням також сягає тюркських мов, що й становить перспективу подальших студій.

Список використаних джерел та літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
2. Денисюк В. Рефлексія українсько-польських старожитніх фразеологічних паралелей. *Українська полоністика*. 2019. Т. 16. С. 24–32.
3. Денисюк В. В. Польський вплив на формування фразеологічної системи української мови XVI–XVIII ст. *Rozdroża. Polsko-ukraiński dyskurs humanistyczny* / red. R. Dymczyk, I. Krywoszeja, N. Morawiec. Poznań – Humań – Częstochowa, 2013. С. 132–138.
4. Денисюк В. В. Фразеологія щоденникового дискурсу української мови першої половини XVIII ст. *Мовознавчий вісник: збірник наукових праць*. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2021. Вип. 30. С. 14–23.
5. Дневникъ генеральнаго подскарбія Якова Марковича (1717–1767 гг.) / А. Лазаревскій. Київ: Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1893. Ч. 1: 1717–1725. 329 с.
6. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 2006. Т. 5: Р–Т. 704 с.
7. Жартівливі та сатиричні пісні / упоряд. М. Дмитренко. Київ: Дніпро, 1988. 327 с.
8. Космеда Т. Українсько-польські паралелі в системі фразеологічних біблеїзмів. *Acta Polono-Ruthenica*. 2019. XXIV/2. С. 139–150.
9. Реєстр Війська Запорозького 1649 року / підгот. до друку О. В. Тодійчук (голов. упоряд.) та ін. Київ: Наукова думка, 1995. 592 с.
10. Русанівський В. М. Історія української літературної мови: підручник. Київ: АртЕк, 2001. 392 с.
11. Сваяк К. Выбранныя творы / уклад., прадм., камент. І. Багдановіч. Мінск: Книгазбор, 2010. 472 с.
12. Севортян Э. В. Этимологический словарь тюркских языков (Общетюркские и межтюркские основы на буквы «В», «Г» и «Д»). Москва: Наука, 1980. Т. 3. 392 с.
13. Словарь української мови = Словарь украинского языка: [у 4 т.] / упоряд., з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. [Репр. відтворення вид. 1907–1909 рр.]. Київ: Вид-во АН УРСР, 1959. Т. 4: Р–Я. 563 с.
14. Словник буковинських говірок / заг. ред. Н. В. Гуїванюк. Чернівці: Рута, 2005. 687 с.
15. Словник української мови: в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1979. Т. X. 658 с.
16. Слоўнік гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: у 5 т. / уклад. Ю. С. Мацкевіч, А. І. Грынавецкене, Я. М. Рамановіч і інш. Мінск: Навука і тэхніка, 1986. Т. 5: С–Я. 563 с.
17. Суховій О. О. Фразеологія ораторсько-проповідницької прози Варлаама Ясинського: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2002. 255 с.
18. Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст.: у 2-х кн. / упоряд.: В. В. Німчук, Г. І. Лиса. Київ; Нью-Йорк, 2003. Кн. 2: О–Я. 512 с.
19. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклав М. Номис / упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. Київ: Либідь, 1993. 768 с.
20. Черевко І. Фразеологія пам'яток української мови XVI–XVII ст.: семантика, структура, стиль. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2013. 236 с.
21. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы / уклад. М. Я. Абрагімовіч [і інш.]; гал. рэд. Г. А. Цыхун. Мінск: Беларус. навука, 2010. Т. 13. С–Т. 351 с.
22. Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku: wybór artykułów hasłowych oraz wykazy nazwisk wraz z chronologią i geografiją / pod redakcją A. Cieślukowej. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2015. Т. 5: St–U. 237 s.
23. Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego / przedruk z pierwszego wydania nakładem Krakowskiej Spółki Wydawniczej, Kraków 1927. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1985. 805 s.
24. Czetyrba-Piszczako M. Ukraińskie frazeologizmy w polskim przekładzie Piotra Kuprysia Eneidy Iwana Kotlarewskiego. *Acta Polono-Ruthenica*. 2017. XXII/3. S. 109–121.
25. Elektroniczny korpus tekstów polskich XVII i XVIII w. (do 1772 r.). URL: <https://korba.edu.pl/> (дата звернення: 27.09.2021).

26. Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku. URL: <https://sxvii.pl/> (дата звернення: 02.10.2021).
27. Jež M. Фразеологізми з числовим компонентом в українській та польській мовах. *Acta Polono-Ruthenica*. 2016. XXI. С. 27–37.
28. Kononenko I. Obraz świata w polskiej i ukraińskiej frazeologii. *Przegląd Środkowo-Wschodni*. 2017. 2. S. 119–134.
29. Lexikon der Familiennamen polnischer Herkunft im Ruhrgebiet. Bd. 2, Buchstaben M–Z / hrsg. von K. Rymut und J. Hoffmann. Kraków: Wydawnictwo Pandit, 2010. VIII, [2], 499, [1] s.
30. Müldner-Nieckowski P. Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego. Warszawa: Świat Książki, 2003. 1088 s.
31. Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny / pod red. H. Zgólkowej ; zespół aut. B. Walczak [et al.]. Poznań: Wydawnictwo «Kurpisz», 2003. T. 42. 479 s.
32. Siwik J. Encyklopedia nazwisk i przydomków szlacheckich / oprac. red. K. Tittenbrun. Warszawa: Wydawnictwo KASTOR, 2010. 800 s.
33. Skorupka S. Słownik frazeologiczny języka polskiego. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1985. T. 2: R–Ż. 905 s.
34. Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 1. Odapelatywne nazwy osobowe / oprac. A. Cieślakowa. Kraków: Wydawnictwo naukowe DWN, 2000. 378 s.
35. Słownik języka polskiego / red. nac. W. Doroszewski. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997. T. IX. 1484, [2] s.
36. Słownik języka polskiego PWN / red. nauk. M. Szymczak. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. T. 3: R–Z. 1032 s.
37. Słownik języka polskiego. URL: <https://sjp.pwn.pl/korpus/> (дата звернення: 02.10.2021).
38. Słownik polszczyzny XVI w. URL: <https://spxvi.edu.pl/> (дата звернення: 20.09.2021).
39. Słownik staropolskich nazw osobowych / pod. red. i ze wstępem W. Taszyckiego. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, 1977–1980. T. V. 533 s.
40. Uniwersalny słownik języka polskiego / pod red. S. Dubisza. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003. T. 4: R–V. 1075 s.
41. Wieczorkiewicz B. Słownik gwary warszawskiej XIX wieku. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966. 487 s.

References (translated & transliterated)

1. Busel, V. T. (Ed.). (2005). Velykyi tłumachnyi slovnyk suchasnoi ukraïnskoi movy [Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]: 250000. Kyiv; Irpin: Perun [in Ukrainian].
2. Denysiuk, V. (2019). Refleksiiia ukraïnsko-polskykh starozhytnykh frazeolohichnykh paralelei [Reflection of Ukrainian-Polish ancient phraseological parallels]. *Ukraińska polonistyka – Ukrainian Polonistics*. (Vol. 16.), (pp. 24–32) [in Ukrainian].
3. Denysiuk, V. V. (2013). Polskyi vplyv na formuvannia frazeolohichnoi systemy ukraïnskoi movy XVI–XVIII st. [Polish influence on the formation of the phraseological system of the Ukrainian language XVI–XVIII cc.]. R. Dymczyk, I. Krywoszeja & N. Morawiec (Eds.), *Rozdroża. Polsko-ukraïnski dyskurs humanistyczny – Crossroads. Polish-Ukrainian humanistic discourse* (pp. 132–138). Poznań – Humań – Częstochowa [in Ukrainian].
4. Denysiuk, V. V. (2021). Frazeolohiia shchodennykovoho dyskursu ukraïnskoi movy pershoi polovyny XVIII st. [Phraseology of the diary discourse of the Ukrainian language of the first half of the 18th century]. *Movoznavchyi visnyk – Linguistic Bulletin*. Cherkasy: Vydavets Chabanenko Yu. A., issue 30, pp. 14–23 [in Ukrainian].
5. Lazarevskiy, A. (1893). Dnevnik generalnago podskarbiya Yakova Markovicha (1717–1767 gg.) [Diary of General Podskarbiy Yakov Markovich (1717–1767)], part 1. Kiev: Tipografiya G. T. Korchak-Novitskago [in old-Ukrainian].
6. Melnychuk, O. S. (Ed.). (2006). Etymolohichnyi slovnyk ukraïnskoi movy [Etymological dictionary of the Ukrainian language]. (Vol. 5). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
7. Zhartivlyvi ta satyrychni pisni [Humorous and satirical songs] (1988). M. Dmytrenko (Comp.). Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
8. Kosmeda, T. (2019). Ukraïnsko-polski paraleli v systemi frazeolohichnykh bibleizmiv [Ukrainian-Polish parallels in a system of phraseological bibleisms]. *Acta Polono-Ruthenica*, XXIV/2, 139–150 [in Ukrainian].
9. Reiestr Viiska Zaporozkoho 1649 roku [Register of the Zaporozhian Army of 1649]. (1995). O. V. Todiichuk et al. (Comps.). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

10. Rusanivskiy, V. M. (2001). *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy* [History of the Ukrainian literary language]. Kyiv: ArtEk [in Ukrainian].
11. Svayak, K. (2010). *Vybranyya tvory* [Selective works]. I. Bagdanovich (Comp.). Minsk: Knigazbor [in Belarusian].
12. Sevortyan, E. V. (1980). *Etimologicheskii slovar tyurkskikh yazykov (Obshechetyurkskie i mezhtyurkskie osnovy na bukvy «V», «G» i «D»)* [Etymological dictionary of Turkic languages (Common Turkic and inter-Turkic bases for the letters «V», «G» and «D»)]. (Vol. 3). Moskva: Nauka [in Russian].
13. *Slovar ukrainskoi movy = Slovar ukaynskoho yazyka* [Dictionary of the Ukrainian language]. (1959). (Vol. 4). B. Hrinchenko (Comp.). Kyiv: Vyd-vo AN URSR [in Ukrainian].
14. Huivaniuk, N. V. (2005). *Slovyk bukovynskykh hovirok* [Dictionary of Bukovinian dialects]. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
15. Bilodid, I. K. (Ed.). (1979). *Slovyk ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian language]. (Vol. X). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
16. *Slovník gavorak pavnochna-zahodnyaj Belarusi i yaye pagranichcha* [Dictionary of dialects of north-western Belarus and its borders]. (1986). (Vol. 5). Yu. S. Mackevich, A. I. Grynaveckene, Ya. M. Ramanovich et al.(Comps.). Minsk: Navuka i tekhnika [in Belarusian].
17. Sukhovii, O. O. (2002). *Frazeolohiia oratorsko-propovidnytskoi prozy Varlaama Yasynskoho* [Phraseology of oratorical-preaching prose by Barlaam Yasinsky]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
18. Tymchenko, Ye. (2003). *Materialy do slovyka pysemnoi ta knyzhnoi ukrainskoi movy XV–XVIII st.* [Materials for the dictionary of written and book Ukrainian language of the XV–XVIII centuries]. (Vol. 2). V. V. Nimchuk, H. I. Lysa (Comps.). Kyiv; Niu-York [in Ukrainian].
19. *Ukrainski prykazky, pryslivlia i take inshe* [Ukrainian proverbs, sayings and so on]. Uklav M. Nomys. (1993). M. M. Paziak (Comp.). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
20. Cherevko, I. (2013). *Frazeolohiia pamiatok ukrainskoi movy XVI–XVII st.: semantyka, struktura, styl* [Phraseology of monuments of the Ukrainian language of the XVI–XVII centuries: semantics, structure, style]. Lviv: In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy [in Ukrainian].
21. Cyhun, G. A. (Ed.). (2010). *Etymalagichny slovník belaruskaj movy* [Etymological dictionary of the Belarusian language]. (Vol. 13). M. Ya. Abragimovich [et al.] (Comps.). Minsk: Belarus. navuka [in Belarusian].
22. Cieślíkowa, A. (Ed.). (2015). *Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku: wybór artykułów hasłowych oraz wykazy nazwisk wraz z chronologią i geografiją* [Poland's anthropology from the 16th to the end of the 18th century: selection of entry-level articles and lists of names with chronology and geography]. (Vol. 5). Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN [in Polish].
23. Brückner, A. (1985). *Słownik etymologiczny języka polskiego / przedruk z pierwszego wydania nakładem Krakowskiej Spółki Wydawniczej, Kraków 1927* [Etymological Dictionary of the Polish Language / reprint from the first edition by Krakowska Spółka Wydawnicza, Kraków 1927]. Warszawa: Wiedza Powszechna [in Polish].
24. Czetyrba-Piszczako, M. (2017). *Ukraińskie frazeologizmy w polskim przekładzie Piotra Kuprysia Eneidy Iwana Kotlarewskiego* [Ukrainian phraseologisms in the Polish translation of Piotr Kupryś Aeneida by Ivan Kotlarewski]. *ActaPolono-Ruthenica*, XXII/3, 109–121 [in Polish].
25. *Elektroniczny korpus tekstów polskich XVII i XVIII w. (do 1772 r.)* [Electronic corpus of Polish texts from the 17th and 18th centuries (until 1772)]. Retrieved from <https://korba.edu.pl/> [in Polish].
26. *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku* [Electronic dictionary of the Polish language in the 17th and 18th centuries]. Retrieved from <https://sxvii.pl/> [in Polish].
27. Jeż, M. (2016). *Frazeolohizmy z chyslovym komponentom v ukrainskii ta polskii movakh* [Semantic peculiarities of phraseological units with the numeral component in Ukrainian and Polish languages]. *ActaPolono-Ruthenica*, XXI, 27–37 [in Ukrainian].
28. Kononenko, I. (2017). *Obraz świata w polskiej i ukraińskiej frazeologii* [The picture of the world in Polish and Ukrainian phraseology]. *Przegląd Środkowo-Wschodni – Central and Eastern Review*, 2, 119–134 [in Polish].
29. Rymut, K. & Hoffmann, J. (Eds.). (2010). *Lexikon der Familiennamen polnischer Herkunft im Ruhrgebiet* [Lexicon of surnames of Polish origin in the Ruhr area]. Bd. 2, Buchstaben M–Z. Kraków: Wydawnictwo Pandit [in Polish].
30. Müldner-Nieckowski, P. (2003). *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* [The great phraseological dictionary of the Polish language]. Warszawa: Świat Książki [in Polish].
31. Walczak, B. [et al.]. (2003). *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* [A practical dictionary of contemporary Polish]. H. Zgólkowa (Ed.). (Vol. 42). Poznań: Wydawnictwo «Kurpisz» [in Polish].

32. Siwik, J. (2010). Encyklopedia nazwisk i przydomków szlacheckich [Encyclopedia of noble surnames and nicknames]. K. Tittenbrun (Ed.). Warszawa: Wydawnictwo KASTOR [in Polish].
33. Skorupka, S. (1985). Słownik frazeologiczny języka polskiego [Phraseological dictionary of the Polish language]. (Vol. 2). Warszawa: Wiedza Powszechna [in Polish].
34. Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 1. Odapelatywne nazwy osobowe [Etymological and motivational dictionary of Old Polish personal names. Part 1. Appealing personal names]. (2000). A. Cieślakowa (Comp.). Kraków: Wydawnictwo naukowe DWN [in Polish].
35. Doroszewski, W. (Ed.). (1997). *Słownik języka polskiego [Polish dictionary]*. (Vol. IX). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN [in Polish].
36. Szymczak, M. (Ed.). (1998). *Słownik języka polskiego PWN [PWN Polish Dictionary]*. (Vol. 3). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN [in Polish].
37. *Słownik języka polskiego [Polish dictionary]*. Retrieved from <https://sjp.pwn.pl/korpus/> [in Polish].
38. *Słownik polszczyzny XVI w. [Dictionary of the Polish language of the 16th century]*. Retrieved from <https://spxvi.edu.pl/> [in old-Polish].
39. Taszycki, W. (Ed.). (1977–1980). *Słownik staropolskich nazw osobowych [Dictionary of Old Polish Personal Names]*. (Vol. V). Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN [in Polish].
40. Dubisz, S. (Ed.). (2003). *Uniwersalny słownik języka polskiego [Universal dictionary of the Polish language]*. (Vol. 4). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN [in Polish].
41. Wieczorkiewicz, B. (1966). *Słownik gwary warszawskiej XIX wieku [Dictionary of the Warsaw dialect of the 19th century]*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe [in Polish].

Статтю отримано 15.10.2021 р.

Прийнято до друку 16.11.2021 р.